

„Прикривене акције“ у стратегији Сједињених Америчких Држава

УДК 327(73):341

Проф. др *Смиља Аврамов*

Аутор у чланку указује на чињеницу да су опасности по безбедност условиле у САД формирање установе „прикривених акција“. Замишљене као изузетне мере, „прикривене акције“ су у почетку примењиване само спорадично, али су, временом, прерасле у свакодневне рутинске операције.

После завршетка „хладног рата“ и отклањања многих опасности по САД, могло се очекивати да ће „прикривене акције“ бити обустављене. Међутим, догодило се обрнуто. Њихова примена је настављена дубоким мешањем у унутрашњи живот других држава, уз безусловно кршење елементарних начела права и морала. Тако су „прикривене акције“ примењиване у процесу рушења Источног блока и процеса разарања претходне Југославије, а и сада су на делу на читавом том простору.

„Прикривеним акцијама“ недостаје правни основ и према међународном праву, и према унутрашњем праву Сједињених Америчких Држава. Међутим, поставља се и питање како помирити те „прикривене“ методе деловања са вербалним опредељењем Американаца за „отворено, слободно друштво“ и са елементарним етичким начелима. У пракси се та питања занемарују, али су снажни протести потекли од врхунских америчких интелектуалаца, забринутих за будућност своје земље, којој су сила и прагматички приступ постали основне одреднице.

Победничке силе у Првом и Другом светском рату уврстиле су у своје приоритетне циљеве борбу против тајне дипломатије и подземних метода деловања у међународним односима. Највећи поборник у том подухвату биле су САД, чијим је упорним залагањем увршћен у Повељу Уједињених нација, чл. 102, о обавези регистровања међународних уговора. Званична Америка означила је тајну дипломатију и закулисне игре појединих сила као главни узрок ратова и нестабилности у свету. Нагласак је стављен не моралну димензију тог проблема; још од доношења Декларације о независности САД одређене етичке вредности сматране су значајним елементом спољне политике. Али, већ у првим данима „хладног рата“ дошло је до радикалног заокрета у том правцу. Током протеклих пет деценија САД оформиле су сложени механизам „прикривених акција“ као особено оружје у стратегији „хладног рата“. Пошло се, при томе, од поставке да „прикривене акције“ морају да буду на линији званичне политике, али су у пракси испољене супротне тенденције. На пример, председник САД Картер прокламовао је борбу за људска права, на глобалном плану, као основни циљ своје политике.

„Прикривене акције“, међутим, имале су за последицу флагрантно кршење тих права; спровођене су често преко разних мафијашких и криминалних група. Догађало се да САД, путем „прикривених акција“, буду увучене у грађанске ратове, што је изазвало бурну реакцију у Конгресу и довело до затегнутих односа између администрације и Конгреса.

Перцепција опасности по безбедност Америке се мењала. Крај „хладног“ рата отклонио је многе опасности које су оптерећивале САД и које су довеле до оформљења установе „прикривених акција“. Могло се претпоставити да ће оне по завршетку „хладног рата“ нестати, али догодило се обрнуто.

Сасвим је природно да свака држава настоји да оствари што већи утицај на светско јавно мњење, и то улази у домен дипломатије. Међутим, „прикривене акције“ су искорак из регуларних канала и дубоко улазе у унутрашњи живот држава, кршећи бескрупулозно елементарна начела права и морала. Успешно су примењене у процесу рушења Источног блока и у процесу разарања Југославије, а и сада су на делу на читавом простору претходне Југославије.

Нова улога невладиних организација

Иницијатива за конструисање „*Covert action*“, као инструмента спољне политике, потекла је од председника САД Ајзенхауера 1954. године. Он је пошао од тезе да у борби са СССР-ом, који тежи светској доминацији посредством комунистичких партија и револуционарних покрета у појединим земљама, служећи се свим средствима, без обзира на цену, треба преиспитати концепт фер-плеја у политици. Због тога је именовано комисију, на челу са генералом Дулајтлом, са задатком да размотри проблеме и предложи решење. У извештају који је сачинио након саветовања с експертима из различитих области, генерал Дулајтл је изразио мишљење да СССР не поштује никакве норме, нити „правила игре“, па отуда, да би „САД преживеле морају преиспитати дугорочну политику „*fair play*“-а. Ми морамо развити ефективну шпијунажу и контрашпијунажу ... и разорити нашег непријатеља мудријим и више софистицираним средствима, него онима што су досада коришћена“.¹ Предложио је серију мера које треба да се изводе „прикривеним каналима“, поред осталог и следеће: ширење дезинформација ради слабљења непријатеља, извођење саботажа ради разарања економије, планирање државних удара, убиства водећих политичара и истакнутих јавних радника итд. Идеја је наишла на позитиван одјек, што се може разумети на основу околности под којима је настала та замисао.

Још од првих послератних неспоразума двају победничких сила: СССР-а и САД, на Јалти и у Потсдаму, Америка је постепено тонула

¹ William M. Leary (ed), *The Central Intelligence Agency, History and Documents*, Алабама, 1984, р. 144.

у психозу страха од свог ратног савезника, која је заменила краткотрајну победничку еуфорију. Предности свог система доказивали су у почетку кроз Труманов и Маршалов план, уз одговарајућу пропаганду и појачану информативну делатност у области просвете и културе. Међутим, резултати су изостали. У Италији и Француској комунисти, које је финансијски и морално потпомагала Москва, имали су све већи утицај. Проблем бољшевизације Европе нашао се на првим страницама америчке штампе и паника је освајала простор. Два догађаја била су пресудна за заокрет у америчкој политици: преврат у Чехословачкој 1948, који САД нису могле да осујете, и став војног врха да је рат са СССР-ом могућ, па чак, према мишљењу генерала Клеја, да може избити сваког часа. У таквој ситуацији, концепт „*Covert action*“ администрација председника Ајзенхауера не само да је прихватила него га је сагледала као спасоносно решење. „Прикривене мере“ замишљене су као централна полука у борби против комунизма на свим континентима. Две значајне личности политичког живота земље: министар спољних послова Џон Фостер Далс и његов брат Ален, директор ЦИА, свесрдно су прихватили иновације у стратегији борбе против „мрског комунизма“.

Највећи домет „прикривене акције“ достигле су за време председника Регана, па су сматране основним елементом Реганове доктрине, која је тријумфовала нешто касније пропању СССР-а и Источног блока. У америчкој литератури сада доминира став да рушење Источног блока треба приписати Регану, а не Бушу.

„Прикривене акције“ дефинисане су у америчкој литератури као процес навођења једне владе на одређени курс путем тајних операција на војном, политичком, економском, пропагандном и научно-уметничком подручју, уз тотално игнорисање правних и етичких стандарда. Основна карактеристика „прикривених акција“ као институције јесте да се план и конкретне акције спроводе тако да улога владе остане невидљива и да се искључи свака њена одговорност. То се постиже на тај начин што се акције спроводе преко невладиних организација, „приватних“ фондација које потајно финансира влада. У процес реализације средином педесетих година укључена је Фордова и Фулбрајтова фондација, па чак и најелитнија научна институција Масачусетс институт за технологију (МИТ). Касније се прешло на мање позната имена; одабир је зависио од значаја плана и земље на коју се односи. Како би се у нашем народу рекло: „према свецу и тропар“. У акцију су потом укључиване сличне организације у одређеним земљама, или су се склапали притајени савези с појединим групама или појединцима. Није био редак случај да људи ангажовани у појединим акцијама нису били свесни да служе само као манипулативни објекат. Посебну улогу у извођењу „прикривене акције“ имао је, и још увек има, Међународни комитет за спасавање избеглица (*The International Rescue Committee – IRC*), који је организовао бекство и прихват избеглица, али све је то извођено у оквиру плана за дестабилизацију СССР-а и Источног блока.

Многе избеглице су укључиване и у извођење терористичких аката. Тако је, на пример, приликом покушаја инвазије на Кубу, 1961. године, ангажовано 1.400 кубанских избеглица. Од избијања југословенске кризе тај комитет активно је укључен у многобројне акције, нарочито у Босни, и био је главни протагониста за примену санкција против Срба.² Инфраструктура за извођење „прикривених акција“, дакле, прави је лавиринт.

Према изворној замисли подручје „прикривених акција“ лоцирано је у међупростору између дипломатије и шпијунаже, и замишљено је као одвојена организација; разлика је јасно подвучена. Док шпијунажа има за циљ прикупљање података и сазнање о стању и делатности државе, „прикривеним акцијама“ супротна страна треба да се наведе на одређени колосек ради задовољења интереса Сједињених Америчких Држава. Међутим, у процесу извођења акција функције им се додирују, па је чак и у организационом смислу дошло до подударана тих двеју активности (агенти ЦИА ослањају се у „трећим земљама“ на људе који спроводе „прикривене акције“). Не може се, дакле, негирати да шпијунажа и „прикривене акције“ имају различиту природу, али се оне сједињују у крајњем циљу. Још се теже могу издвојити од дипломатије. Основна карактеристика „прикривених мера“ јесте да се спроводе тајним каналима. Тајност у раду може да буде апсолутна, на пример, наоружавање и финансирање групе ради извођења државног удара, уз категоричко негирање владе да учествује у том послу, али може да буде и релативна, када се акција изводи јавно, на пример опремање болница, помоћ издавачкој делатности или помоћ влади да се одржи на власти. Али, и ту се не појављује директно влада, него фондација. „Прикривене мере“ у том случају могу да обухвате целу владу или само поједине ministre, могу се односити на цео систем или само на један његов сегмент. До које мере ће акција бити јавна зависи од постојећих околности и типова „прикривених акција“. На пример, током помоћи „муцахединима“ у Авганистану и помоћи опозиционим групама и партијама неопходна је, логично, најстрожа конспирација, али је обрнут случај када је реч о тзв. хуманитарним акцијама, када је неопходна јавност да би се утицало на јавно мњење.

Суштина „прикривених акција“ своди се на реализацију политичких циљева САД путем тајне интервенције у унутрашње послове других држава. Међутим, и дипломатија остварује често своју функцију тајним преговорима, тако да се и те две функције несумњиво додирују. Бивши министар спољних послова САД Кисинџер, за време чијег мандата су „прикривене акције“ широко примењиване, укључио их је у шире схваћено обавештајно подручје. Према његовом мишљењу, „прикривене акције“ су нужне ради одбране националних интереса у „сивим зонама“, што ће рећи тамо где војне операције нису подобне због

² Eric Thomas Chester, *Covert Network. Progressives the International Rescue Committee and CIA*, New-York – London, 1995, p. 195.

евентуалног реаговања других земаља и, с друге стране, где дипломатија не може да оствари своје циљеве. У пракси су тако назване „трећом опцијом“. Класификација Кисинџерова је несумњиво тачна, јер је ЦИА имала, и још има, у свом саставу високо стручне експерте за поједина подручја који осмишљавају типове „прикривених акција“, као и начине њихове реализације. Џонсон је, на пример, наводио да је 95 одсто „прикривених акција“ којима су прибегле САД спровела ЦИА, али је у њих била укључена и дипломатија.³ Све то указује да је изузетно тешко издвојити „прикривене акције“ као самосталну категорију и повићи прецизну граничну линију у односу на шпијунажу и дипломатију. Посебан проблем су „прикривене акције“ које су укључене у сукобе ниског интензитета. У међуресорском саобраћају Владе САД, уместо „прикривене акције“, користи се еуфемизам „специјалне активности“.

Недовољно контролисане тајне операције

Конгрес САД није знао за „прикривене акције“ у првој фази, јер су остале непримећене све док су биле успешне, па су успеси засенили прљаве методе политике. Први велики успех помоћу технике „прикривених акција“ остварен је у Ирану, обарањем владе Мохамеда Мосадика, који је национализовао петролејске изворе. По повратку у земљу, шах Пахлави изразио је јавну захвалност Сједињеним Државама. Следио је ништа мањи успех у Гватемали 1954. године и серија мање спектакуларних успеха у Југославији, након раскида са Москвом, раних педесетих година. Међутим, покушај интервенције на Кубу 1961. године, који је окончан тоталним фијаском (*The Bay of Pigs*), и неколико неуспелих атентата на Кастра, изостанак резултата приликом помоћи тибетанским побуњеницима и неуспеси у Латинској Америци подстакли су чланове Конгреса да ставе то питање на дневни ред Представничког дома. Нико тада у Конгресу није оспоравао потребу за „прикривеним акцијама“, нити се поставило питање спојивости те делатности с принципима амричке демократије или права. Ђутке се прешло и преко моралне димензије у том подухвату, која је сматрана значајним елементом спољне политике те земље. Страх од комунизма засенио је хоризонт Америке. Дискусија је концентрисана на процесноправна питања, тј. на контролу и процес одлучивања о типовима и отпочињању „прикривених акција“. Случај је окончан усвајањем Хјуз-Рајановог амандмана, 1974. године, којим је озакоњена та институција, и то кроз одобравање буџета за „специјалне операције“. Накнадним наређењем председника Картера (*Executive order*) из 1978. године, затим Актом (*The Intelligence Oversight Act*) из 1980. и, коначно, Статутом од 14. августа 1991 (*Public Law 102-88, The Intelligence Authorization Act, Sec. 503e*) употпуњена је унутрашњесправна регулатива која се односи на ту материју. На основу

³ Loch K. Johnson, *Covert Action and Accountability: Decision Making for America's Secret Foreign Policy*, „International Studies Quarterly“, V. 33/1989, p. 83

Хјуз-Рајановог амандмана, председник САД, пре отпочињања операције, мора да оцени да ли конкретна акција има значај за безбедност САД, и о томе мора да обавести Конгрес. Према томе, Конгрес нема директну власт над операцијама „прикривених акција“. Међутим, кроз обавезу обавештавања Конгреса, посебно кроз одобравање буџета, Конгрес се појављује као нека врста кочничара извршних органа у сфери обавештајне делатности, па неодобравањем буџета може да спречи примену „прикривених акција“. Оно што запрепашћује у свему томе јесте чињеница да се Конгрес није успротивио убиствима људи, дакле најтежим кривичним делима, која су такође у домену активности „прикривених акција“. Ликвидација страних државника, најмрачнија страна тих операција у надлежности је председника Сједињених Држава. Рајановим амандманом и свим потоњим актима везане су „прикривене акције“ за ЦИА, али се раздваја и надаље појмовно та врста мера од шпијунаже. „Прикривене акције“ издвојене су појмовно и од рата, иако паравојне операције објективно значе рат.

Потпуна контрола Конгреса над „прикривеним акцијама“ није остварена и поред свих настојања Конгреса. Председник Картер и, нарочито, председник Реган, пошли су корак даље и приватизовали су „прикривене акције“. У свом говору у Лондону, 8. јуна 1982, председник Реган је најавио „јачање демократске инфраструктуре на глобалној основи“, Уследило је, потом, формирање Националне задужбине за демократију (*The National Endowment for Democracy – NET*), као „приватне организације“, која по свету великодушно дели плакете и награде „за демократију“, а у ствари на тај начин плаћа своје одане сараднике. Реган је отишао чак тако далеко да је финансијска средства обезбеђивао изван државног буџета, „приватним“ каналима. У том сегменту „прикривене акције“ подударају се с актима међународног тероризма. То је и у садашње време најболнија тачка америчке политике, не само у смислу напуштања традиционалних вредности америчког система него и у смислу отуђења владајућих слојева, што је изазвало протесте и у самој Америци.

Хипокритска политика

Након усвајања Хјуз-Рајановог амандмана дошло је до наглог бујања „прикривених акција“ и дубоког продирања у унутрашњи живот појединих држава. Будући да су производ „хладног рата“, логична претпоставка је била да ће нестати у периоду после његовог окончања, пошто је постигнут циљ и са сцене је сишао главни непријатељ. Догодило се, међутим, обрнуто: „прикривене мере“ су се множиле по геометријској прогресији, али као „прикривено-отворене“, а у свему томе истински парадокс јесте чињеница да су извођене у име „међународне заједнице“. Та етикета је и сада у широкој употреби. Рат који је поведен против суверене државе Југославије, уз ослонац на сецесионистичке снаге, може за то да послужи као школски пример. У вези с

тим, има један проблем који захтева дубља истраживања и мере су имале и изразито антисрпски карактер и преливале су се са подземном активношћу усташа и остатака нацизма. Достигле су тачку на којој се могу поредити само са покретом антисемитизма у Немачкој у годинама пред Други светски рат. Колективно кажњавање српског народа у виду тзв. санкција, деградација и дехуманизација које су их пратиле, по учинку, равне су геноциду. Формирање тзв. Трибунала за ратне злочине на тлу Југославије, који је с правног гледишта фарса, требало је да покрије прљаве методе примењене у процесу разарања једне суверене земље. За одговор на писање зашто је баш српски народ изабран за жртву неопходно је дубље истраживање позадине политике Европске уније, односно претходне Европске заједнице, и политике Сједињених Држава. Најновије саопштење ЕУ којим се обраћа „српском народу“ само је продужетак хипокритске политике и можда поново само етикете за неку „прикривену акцију“. Српски народ не сме да се помири са просјачким штапом који му је ставио у руке „цивилизован Запад“. Он мора да се избори за своја легитимна и историјска права, а то значи да српско питање, које је на површину избацио рат против Југославије, мора да се решава на основу међународних уговора закључених после Првог и Другог светског рата, као савезничког и победничког народа над нацизмом.

Свестране манипулације

„Прикривене акције“ могуће је сврстати у четири главна типа: 1) пропагандне, 2) економске, 3) политичке и 4) паравојне акције.

Пропагандне акције су почетни корак у сва четири наведена типа акција, али могу да имају и самосталан карактер. Њихово подручје је веома широко и практично улазе у све поре друштвеног живота. Пре свега, под њима се подразумева штампање чланака и књига, ширење дезинформација, фалсификовање докумената, манипулација политичким збивањима и деградација одређених људи путем масовних медија, при чему се користе најмодерније психолошке методе. Познат је случај, често навођен у литератури, када су САД 1983. године доставиле Хомеинију „специјалне информације“ о совјетским агентима у Ирану, што је имало за последицу масовни прогон чланова партије „Гудех“ и стрељање око 200 њених најистакнутијих чланова. После тих догађаја нагло је опао углед СССР-а, не само у Ирану него и широм Азије. Психолошки рат спада такође у ту категорију.⁴ Конгрес САД основао је Одбор за радио и телевизијске програме (*The Board for International Broadcasting*) као „независну“ федералну агенцију која руководи бројним телевизијским и радио-станицама у свету, а које делују у оквиру „прикривених акција“, на пример: „Глас Америке“, „Слободна Европа“

⁴ Више о томе, G. F. Trevorton, *Covert Actions, The Limits of Intervention in the Postwar World*, New-York, 1987.

итд. Шулски, међутим, наводи да ЦИА директно руководи тим станицама.⁵

Економске акције се крећу у распону од економске и техничке помоћи „пријатељским“ владама до мера дестабилизације привредног живота најразличитијим методама, као што је манипулација ценама на светском тржишту артикала који имају животну важност за одређену земљу, па до манипулација у сфери монетарне и кредитне политике. Паду Аљендеа претходило је стварање хаотичног стања у чилеанској привреди и индивидуални притисак на поједине личности. Тако је, на пример, након безуспешног покушаја да се придобије главнокомандујући чилеанске армије генерал Шнајдер, затражено од њега да поднесе оставку. Након што је то одбио, одлучено је да се киднапује. Приликом извођења операције тешко је рањен, јер је пружао отпор, и подлегао је ранама. У Чилеу је остао забележен као херој. Штампане књига и помоћ издавачкој делатности припада том, али и претходном типу. „Прикривене акције“ у сфери економије, уз ширење дезинформација, широко су примењене у Југославији пре избијања непријатељстава и несумњиво да су допринеле претварању кризе у оружани сукоб.

Политичке мере у ширем смислу укључују и економске мере, а у ужем смислу свде се на помоћ опозиционим покретима и групама. Тако је, на пример, дата финансијска помоћ Хришћанско-демократској партији у Италији и проамеричким партијама у Грчкој, Немачкој, Судану, Камбоџи, Етиопији и бројним другим земљама. Помоћ се даје и појединцима под различитим етикетама за „ширење демократије“.

Паравојне акције су најосетљивије подручје. Најчешће се свде на помоћ герилским покретима и побуњеничким групама, али обухватају и вођење тајних ратова, који, природно, не могу остати тајни. Поред финансијске помоћи, те акције укључују и војну обуку, наоружање и давање војне опреме. Коначно, убиства појединаца, истакнутих политичара и јавних радника, такође припадају тој категорији. Председник Форд је посебним актом одобрио политичка убиства.⁶ Веома је дуга листа успешно изведених „прикривених“ паравојних акција. Најчешће се у литератури помиње помоћ муџахединима у Авганистану који су се борили против совјетске армије. Али, нису мање значајну улогу имали ти исти муџахедини ни у Босни.

Мање је познат случај напада на брод (*Rainbow Warrior*), 1985. године, који је припадао Међународној организацији Зелених (*Greenpeace*). Том приликом убијена је целокупна посада, од којих су већину чинили Португалци. Ту треба додати наоружавање паравојних снага у Хрватској пре сецесије „прикривеним“ путем, а после сасвим отворено. Прикривено-отворену улогу имале су САД у припремама за агресију на Републику Српску Крајину, а затим су, током операција, пружили отворену ваздушну подршку хрватским снагама. Слично је било и

⁵ Abraham N. Shulsky, *Silent Warfare*, Washington-London, 1991, p. 83.

⁶ *Executive Order 11905: US Foreign Intelligence Activities*, February 18, 1976.

приликом напада муслиманско-хрватске армије на Републику Српску. Професор на Колумбија универзитету у Њујорку Демрош сматра да „прикривене акције“ војне и паравојне природе „нису ништа друго него потајно ратовање“.⁷ Ако би се „прикривене акције“ те врсте поставиле у хронолошком реду уназад пет деценија, могле би бити квалификоване као Трећи светски рат. Вођене су од Далеког истока, преко Централне Азије и Блиског истока, захватиле су Африку и Латинску Америку, па коначно и Европу разарањем СССР-а и ратом против Југославије.

Наполеон је једном приликом рекао: „После победе нема више непријатеља – сви су људи“. Америка је поступила супротно и константно производила нове непријатеље. Своју величанствену победу над фашизмом преобратила је у злокобну рушилачку силу. То је била одлика само тоталитарних система у прошлости, нацизма и стаљинизма, које је та кобна грешка одвела у катастрофу и пораз.

Стварање правних основа

„Прикривене акције“ су генусни појам који покрива серију најразличитијих акција. Замишљене су, на почетку, као изузетне мере и примењене само спорадично, али су током протеклих година прерасле у свакодневне рутинске операције. „Прикривеним акцијама“ недостаје правни основ, без обзира на то да ли се посматрају са становишта међународног права или унутрашњег права Сједињених Држава. Јер, не могу се убиство, диверзије и слично прихватити као правно дозвољени на основу одобравања буџета од стране Конгреса када их целокупно право, посебно кривично, квалификује као најтежа кривична дела. Конгрес се ту појављује као саучесник у протуправној делатности. Са становишта међународног права, „прикривене акције“ представљају флагрантно кршење међународног права, пре свега Повеље Уједињених нација. Наиме, чл. 2 забрањују се употреба силе у међудржавним односима и интервенције у унутрашње послове државе. Једно од фундаменталних начела класичног и савременог међународног права јесте то да државе као суверене јединке имају потпуну јурисдикцију унутар своје територије. Огромна већина теоретичара међународног права сматра да је интервенција треће државе у грађанском рату на страни једне од зараћених страна протуправни акт. Међутим, за савремену Америку међународно право је ирелевантно; школа *Realpolitik*, која сада доминира у политици те земље, баш као и некад у нацистичкој Немачкој, полази од тезе да политика мора да се дефинише и спроводи зависно од интереса и силе којом земља располаже, а не на основу неких апстрактних вредносних категорија. Тако су сила и прагматички приступ две основне одреднице преостале суперсиле. Уколико се и занемари међународно право, поставља се питање како помирити „прикривене“

⁷ Lori Fisher Damroch, *Covert operations*, „American Journal of Int. Law,“ V. 83, No. 4/1989, p. 796.

методе деловања са вербалним опредељењем Америке за „отворено, слободно друштво“, па коначно и са елементарним етичким начелима. У пракси су игнорисана та питања, али су снажни протести потекли од врхунских амричких интелектуалаца,⁸ забринутих за будућност своје земље.

Председник Комитета за обавештајну делатност Сената САД Френк Черч поставио је умесно питање шта је Америка постигла применом „прикривених мера“, а шта је изгубила, и дао одмах одговор: „постигли смо мало... изгубили смо добро име и репутацију из које су САД црпље јединствен капацитет да буду неспорни морални лидери... Некада су нам пожелели добродошлицу, данас нас у најбољем случају толеришу, а у очима милиона некада пријатељских народа, САД данас се посматрају са запрепашћењем, сумњом и неповерењем“. Према мишљењу Черча, „прикривене акције су резултат фантазије и илузије о свемоћи Америке. Тај малигни тумор понет је из хладног рата“.⁹

Ричард Барнет поставља питање да ли Американци могу претендовати на демократију у сопственој земљи и истовремено убијати, палити, варати и обмањивати по свету. „Систематско лагање, једна институционализована навика бирократије, довела је до ерозије поверења у владу, и то огромних размера... Оно што влада чини напољу има утицаја на домаће друштво... Ниједан систем права и поретка не може преживети у шизофреничном окружењу“.¹⁰

Коментар је сувишан. Ваља се сложити с интелектуалном елитом Америке, која је остала на моралној висини бранећи традиционалне вредности свог народа.

⁸ Richard Falk, *CIA Covert Action and International Law*, „Society“, V. 12, No. 3/1975, p. 39; Roy Godson, *Dirty Tricks or Tramp Cards*, V.S. Covert Action and Counterintelligence. Washington-London, 1995; *The Need to Know*. The Report of the Twentieth Century Fund Task Force on Covert Action and American Democracy, with a Background Paper by Allan E. Goodman and Bruce D. Berkowitz, New-York, 1992.

⁹ Frank Church, *Covert Action: swampland of American foreign policy*, „Bulletin of the Atomic Scientists“, February 1976, p. 11.

¹⁰ Richard J. Barnett, *Dirty Tricks and the Intelligence Underworld*, „Society“, V. 12, No. 3/1975, p. 52.